

Integration and globalization of information and cultural processes cause the needs of modernization of the educational system of Ukraine in all directions.

Pedagogical integration is advisable to establish a link of similar parts and elements of the content, forms and methods of instruction in the educational system.

The priority areas of integration is the integration with the goals of the educational process, integration with the content, forms and methods.

A foreign citizen – a person who is a citizen of another state, has a relevant document is not a citizen of Ukraine, but in a permanent or temporary residence on the territory of Ukraine, as well as for other reasons, there is a legal relationship with Ukraine, through its competent authorities.

In the scientific and pedagogical literature has accumulated rich experience in studying the problems of integration, suggesting that there is a broad base of sources, analyze them in terms of the integration processes in the transformation of the leading law of development of educational theory and practice. There is an imbalance in the structure of integrative educational research, as most of them are devoted to the problem of content integration and integration forms of organization learning.

Out of sight of the mass remains researcher scientific and educational integration. In the works is not uncommon attention to the pedagogical integration of one of its parts – didactic, methodological, etc.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРІОДИКИ

УДК: 373.5(47+57)196/198

Пироженко Л.В.

У статті аналізується динаміка освітніх процесів у кінці 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст., їх спрямованість, роль педагогічної теорії та її вплив на трансформаційні процеси в шкільній освіті. Хід та проблеми реформування змісту загальної середньої освіти розглядаються крізь призму публікацій учителів, учених та керівників освітою у педагогічній пресі.

Ключові слова: педагогічна періодика, реформування, зміст шкільної освіти.

ПРОБЛЕМА РЕФОРМИРОВАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКИ

Пироженко Л.В.

В статье анализируется динамика образовательных процессов в конце 50-х – начале 60-х гг. ХХ века, их направленность, роль педагогической теории и ее влияние на трансформационные процессы в школьном образовании. Ход и проблемы реформирования содержания общего среднего образования рассматриваются сквозь призму публикаций учителей, учених, руководителей образованием у педагогической прессе.

Ключевые слова: педагогическая периодика, реформирование, содержание школьного образования.

THE PROBLEM OF REFORMATION OF DOMESTIC SCHOOL CONTENT IN THE PRISM OF SECONDARY SCHOOL TEACHING PERIODICALS

Pyrozhenko L. V.

The article analyzes the dynamic of educational processes in the late 50" s - early 60" s of XX century. The article also analyzes their focus, the role of educational theory and its influence on the transformation processes in school education. The course and problems of reformation of the content of general secondary education are considered through the prism of publications of teachers, scientists, heads of education in educational media.

Keywords: *educational periodicals, reformation, of the educational content.*

Актуальність. Невпинна інтеграція і глобалізація соціальних, економічних та культурних процесів, зміни у техніці, технологіях, комунікаціях потребують відповідної модернізації освітнього простору, його кореляції з процесами, що відбуваються в освітніх системах різних країн. Однак слід пам'ятати, що сучасний багатоаспектний процес реформування загальної середньої освіти потребує системного підходу до його підготовки та реалізації, звернення до досягнень та прорахунків попередніх освітніх реформ.

За такого підходу актуалізується перевірений часом досвід, який може показати здобутки і досягнення, а також загрози і кризи, що виникають раз у раз на цьому шляху. Особливий інтерес викликають реформування загальної середньої освіти у другій половині XX – початку XXI століття, на організацію яких були спрямовані зусилля провідних наукових установ держави, учителів-практиків. Історико-педагогічний підхід дає можливість глибше зрозуміти закономірності трансформації педагогічних явищ, їхню зумовленість суспільними, соціально-культурними та іншими чинниками, виявити взаємозв'язки, об'єктивно оцінити сучасний стан і з'ясувати загальні тенденції подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичний досвід розбудови та практичної реалізації змісту загальної середньої освіти завжди був у полі зору науковців. Питання реформування змісту освіти в історії дидактики відображено в дослідженнях Л.Березівської, Н. Гупана, Т. Завгородньої, Н.Дічек, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Однак у сучасній історико-педагогічній літературі недостатньо відображено процес реформування змісту загальної середньої освіти в 60-х рр. XX ст., його відображення у педагогічній періодиці.

Зважаючи на актуальні тенденції розвитку шкільної освіти, було визначено **мету дослідження:** спираючись на матеріали вітчизняної педагогічної преси (зокрема журналу «Радянська школа»), проаналізувати особливості реформування змісту освіти в кінці 50-х рр. XX ст. та проблеми, які виникли у зв'язку з цими змінами у практиці української загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. В середині 50-х рр. XX ст. розпочався новий етап формування навчального плану, який визначається сучасними дидактами

як політехнічний диференційований класно-поточний [1]. Характерними особливостями цього етапу (на відміну від попереднього, який тривав з початку 30-х до середини 50-х рр. і відзначався перш за все стабільністю нормативних документів в освіті) були постійні зміни в навчальних планах, коригування предметних програм, порівняно стрімкий розвиток підходів до їх побудови.

Соціальний і науково-технічний прогрес об'єктивно вимагав зміцнення зв'язку школи з життям, удосконалення підготовки молоді до праці, вибору професії, масового залучення учнів до продуктивної праці [1, с.97]. У зв'язку з цим, виникла необхідність включення до навчального плану основ науково-технічних знань про промислові і сільськогосподарське виробництво, озброєння учнів уміннями і навиками поводження зі знаряддями праці. Таким чином, навчальний план і програми повинні були забезпечити необхідний взаємозв'язок, єдність загальної і політехнічної освіти [2, с.53-60]. З огляду на практику входження більшої частини випускників середньої школи відразу після її закінчення в трудову діяльність, виникла потреба у введенні до навчального плану загальноосвітньої школи факультативних курсів, які давали учням певну суму спеціальних знань, умінь, навичок.

«Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти» (24 грудня 1958 р.) [3] закріпив остаточну зміну домінант при формуванні навчальних планів. Так, у 1958 - 59 н. р. на гуманітарні предмети (без співів і малювання) виділялось 48% загального обсягу навчального часу [1, с. 97]. Відбулися характерні зміни розподілу годин на користь предметів політехнічного і трудового циклу. Найбільшою мірою від цього «постраждали» російська мова і література, географія й іноземні мови. Відповідно відбулося цілком закономірне збільшення годин на фізику і хімію. Однак істотного збільшення годин на весь природно-математичний цикл усе ж не відбулося. У порівнянні з навчальними планами попереднього періоду дещо збільшився час, відведений на естетичний і фізичний розвиток учнів. З номенклатури навчальних дисциплін був вилучений предмет «Логіка», що також свідчило про перехід від парадигми «школи навчання» до парадигми «трудової школи».

До нового навчального плану вперше в історії вітчизняної школи були включені факультативні заняття на вибір, які повинні були задовольняти індивідуальні інтереси та нахили учнів [9, с. 142]. На них у VIII - X класах приділялось по 2 години на тиждень, або 204 години на рік. Факультативні заняття рекомендувалось організувати з електротехніки, токарської і фрезерної справи, будови автомобіля, садівництва, домоводства тощо.

Водночас на рубежі 50-х – 60-х рр. у одинадцятирічній школі з виробничим навчанням вводились диференційовані навчальні плани. Поряд із планами міських і сільських шкіл існували також і спеціальні навчальні плани для десятилітньої середньої школи з виробничим навчанням. У свою чергу, для одинадцятирічних міських шкіл були два варіанти навчального плану, що розрізняються номенклатурою фахів, з яких учні проходили виробниче навчання [5, с. 54].

Така серйозна перебудова системи загальної середньої освіти проводилась без належного наукового обґрунтування та експериментальної перевірки. У зв'язку з цим перед педагогічною наукою виникла низка проблем. Зміни в змісті загальної середньої освіти, за відсутності чіткої, заздалегідь продуманої концепції

його реформування не могли не викликати серйозних труднощів і у шкільній практиці. Новим для української педагогічної преси, зокрема для журналу «Радянська школа», який давно вже не знаходився, як це було в 20-ті рр., на передових рубежах педагогічних пошуків, стало широке обговорення цих проблем із залученням не лише науковців, а й практикуючих вчителів.

Аналіз публікацій журналу «Радянська школа» за 1959 р. свідчить, що більшість з них були спробою дати відповідь на питання: які предмети повинні міститися в навчальному плані; яким має бути співвідношення годин навчального плану в циклах загальної, політехнічної і професійної освіти на різних етапах навчання й у різних типах шкіл; як забезпечується змістом освіти всебічність виховання молодшої людини. Щодо всебічного розвитку, то до розумового, морального, естетичного та фізичного виховання додавалось ще й трудове, яке ставало найважливішою частиною комуністичного виховання.

Гостро постало питання як пов'язати загальноосвітні предмети з життям і як забезпечити наявність елементів загальноосвітніх знань у професійному і політехнічному циклах предметів, визначити учбове навантаження, тривалість навчального року, чергування праці та відпочинку. Широко обговорювався зміст навчального матеріалу, проблеми його доступності та перевантаженості програм.

Найбільш гострі дискусії розгорнулися навколо проектів навчальних планів та програм, особливо з предметів природничого та фізико-математичного циклів, які піддавалися найбільш значним змінам. Так, наприклад, перед курсом геометрії постало завдання давати випускникам восьмирічної школи завершені знання як з точки зору наукових фактів так і з точки зору можливості застосування теорії на практиці в процесі трудової діяльності. Попередні програми курсу обмежували зміст навчання у VI - VIII класах лише геометрією на площині. Постало питання як приєднати розділ про вимірювання площ, поверхонь і об'ємів деяких тіл [13, с.59].

Окрім того, викладання креслення мало спиратись на геометричні знання, особливо на відомості зі стереометрії. Для вирішення цих завдань до проекту програми вводився значний обсяг елементарних понять і фактів з стереометрії, що за умови практично повного збереження попереднього змісту та кількості годин на вивчення предмету в основній школі привело до значного перевантаження курсу. Подібними були недоліки і програм з алгебри. Так, вчитель О. Народицький, аналізуючи програми з математики для восьмирічної школи, наголошує, що «програма настільки перевантажена, що свідомо засвоїти теретичний матеріал учням не під силу. Перевантаження матеріалу величезною кількістю правил, формул, теорем, означень не дає можливості учням міцно їх засвоїти і приводить до механічного запам'ятовування без достатніх логічних зв'язків... Таке навчання суперечить принципам політехнізму» [8, с.41-44].

Подолати ці недоліки планувалось за рахунок урізноманітнення методів навчання. Так у вступній частині програми з геометрії для восьмирічної школи говорилося про необхідність посилення індуктивного методу на початку курсу. Проте чіткі вказівки про те, що значить посилити роль цього методу, що повинен робити вчитель та учень, користуючись старими підручниками, у програмі відсутні. О. Народицький наголошує, що перш ніж перейти до створення нових, відповідних запропонованим програмам підручників, потрібно спочатку обґрунтувати основні принципи та ідеї, які можуть і повинні бути реалізовані на

практиці у процесі політехнізації математичної освіти у восьмирічній школі [8, с.45].

Як свідчать публікації, запропоновані проекти програм страждали схематичністю і недостатньою прописаністю, схематичністю і недостатньою деталізацією. Особливо це стосувалось програми з фізики, відсутність у якій чітких вказівок на те що, як, яким способом і у якій послідовності вивчати ті чи інші питання, викликало чимало нарікань у практикуючих учителів. Однією з причин незадоволення педагогів які, звикли працювати в умовах жорсткої регламентації навчального процесу була, на наш погляд, і їх неготовність до змін. Так, були вимоги деталізації навіть таких питань, як, який саме амперметр і з яким принципом побудови має використовувати вчитель на уроці, чи має він право розповісти про різні способи вимірювання, чи лише про один тощо. Адаже інакше «учитель буде діяти на свій розсуд, що призведе значною мірою до перевантаження учнів» [8, с.45].

Перший проект програми з хімії був запропонований експериментальним школам ще на початку 1958/59 н.р. і викликав багато нарікань. Основним недоліком цього та й наступних проектів був слабкий зв'язок змісту з життям. Відсутнє таке питання як наукові основи хімічного виробництва, мало часу, на думку авторів публікацій у «Рідній школі», приділялось вивченню синтетичних матеріалів, демонстраціям, лабораторним та практичним роботам. Пропонувались принципово інші шляхи вдосконалення побудови курсу, авторські програми. Зокрема, Є.Мішина опублікувала свою програму, побудовану на базі атомно-молекулярного вчення [7, с.79-83].

Окрім політехнізації навчальних предметів з основ наук, в усіх типах шкіл другого ступеня значне місце в навчальних планах відводилось виробничому навчанню. В кінці 50-х рр. у різних областях України були створені навчально-дослідні шкільні господарства, шкільні заводи, колгоспи, на базі яких організовувалась виробнича підготовка учнів, виникали учнівські виробничі бригади. Проте, як свідчать публікації 1959 р., широкій педагогічній громадськості було незрозуміло як поєднувати навчання з продуктивною працею, яким має бути співвідношення між теорією та практикою у виробничому навчанні. Зокрема, що означає поєднання навчання і праці, в чому полягає внутрішній зв'язок праці й навчання, елементів навчальних предметів та продуктивної праці на виробництві? Як поєднати ці елементи не спрощуючи їх, з яким навчальним предметом і коли поєднувати, що поєднувати і що дає це подання? Скільки часу потрібно для різних видів праці, для оволодіння навичками, їх закріплення? [10, с.11]

Як засвідчив досвід експериментальних шкіл, для повноцінної підготовки учнів до життя, надання їм спеціальності потрібно було відводити в 9-11 класах на виробниче навчання не менше 12-18 годин (2-3 дні) щотижня. Це приводило до надмірного перевантаження учнів. Автори численних публікацій радять, з однієї сторони, розвантажити загальноосвітні предмети, «звільнивши їх від усього другорядного», з іншої, скаржаться на складність виробничої підготовки учнів внаслідок «недостатнього наповнення навчальних предметів» (фізики, геометрії, алгебри, хімії тощо) необхідними для цього знаннями з основ наук [12, с. 35-37].

Як свідчать публікації причина перевантаження учнів була не лише у збільшенні навчальних планів та програм загальної, політехнічної і виробничої

освіти. Досить часто учителі намагалися дати учням знання понад програми. Внаслідок цього зміст навчання настільки збільшився, що «учні стомлювалися від надмірної навчальної праці або засвоювали матеріал програми формально, поверхово; намагання виконати її позбавляло вчителів можливості застосовувати такі методи навчання, «які б забезпечували не тільки свідоме й міцне, засвоєння учнями програми, а й всебічний розвиток їх, розвиток розумових сил учня, що так важливо для робітника сучасного виробництва» [11, с. 7].

Новий зміст вимагав і нових методів навчання. Одним із перших до проблеми відповідності методів навчання новому змісту і меті уроку звернувся на сторінках журналу В. Сухомлинський. Педагога хвилювала надзвичайна регламентація дій учителя, переважне використання ним комбінованого типу уроку та обмеженого арсеналу методів, що приводило до зниження інтенсивності навчального процесу. «Не можна вважати нормальним, - писав педагог, таке становище, коли кожний урок, незалежно від його змісту, будується за шаблонною схемою: опитування – розповідь вчителя – закріплення – домашні завдання». Неодмінне чергування цих етапів на кожному уроці, наголошує Василь Олександрович, не є обов'язковим. Використання різноманітних типів уроків та вміння використовувати можливості того чи іншого методу навчання в залежності від змісту – одне з центральних питань не лише педагогічної теорії, а й практики навчально-виховного процесу [12, с. 9 - 12].

Висновки: таким чином, впродовж 1959 р. найбільш обговорюваними були проблеми зв'язку загальноосвітніх предметів з життям, шляхів забезпечення елементів загальноосвітніх знань у професійному і політехнічному циклах предметів, визначення оптимального учбового навантаження, активізації методів навчання. І хоч передбачались серйозні зміни в структурі навчальних предметів гуманітарного циклу, їх проблеми не піднімалися. Поза увагою широкої педагогічної громадськості республіки залишилися, зокрема, питання викладання історії СРСР та нової історії у 8 класі, змісту курсу історії УРСР, який передбачалось ввести до навчальних планів.

Література:

1. Вендровская Р. Б. Проблема формирования учебных планов в советской школе // Советская педагогика. – 1987. – № 3. – С. 94-102.
2. Данилов М. А., Есипов Б. С. Дидактика. – М., 1957. – 518 с.
3. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти // Радянська школа. – 1959. - № 1. – С. 2-7.
4. Каїров І. А. Зміцнювати зв'язок теорії з практикою // Радянська школа. - 1959. – № 12. – С. 31-34.
5. Кашин М.П. Учебные планы средней школы. – М., 1978. – 165 с.
6. Лапшук В.Ф. Зауваження до проекту програми з фізики для восьмирічної школи // Радянська школа. – 1959. – № 2. – С. 19-27.
7. Мішина Є.Ф. Удосконалити програму з хімії для 8-річної школи // Радянська школа. – 1959. – № 4. – С. 79-83.
8. Народицький О.С. Деякі питання політехнізму у курсі математики восьмирічної школи // Радянська школа. – 1958. – № 10. – С. 41-49.
9. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941 - 1961) / Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмыковой, З. И. Равкина. – М., 1985. – 416 с.

10. Перебудова школи і завдання педагогічної науки // Радянська школа. - 1959. - № 2. - С. 2-7.

11. Помагайба В.І. Про унормування учбового навантаження. Методичний лист. - К. : Радянська школа, 1963. - 41 с.

12. Сухомлинський В.О. Відповідність методів навчання змісту і меті уроку / Радянська школа. - 1959. - № 11. - С. 9-12.

13. Хайдуков Ю.І., Хацет Б.І. Про перебудову курсу геометрії у восьмирічній школі // Радянська школа. - 1959. - № 2. - С. 58-61.

THE PROBLEM OF REFORMATION OF DOMESTIC SCHOOL CONTENT IN THE PRISM OF SECONDARY SCHOOL TEACHING PERIODICALS

Pyrozhenko L.V.

Abstract. *The Central Committee of the CPSU and the USSR Council of Ministers «On strengthening communication between school life and further development of public education in the USSR» (1958) included the restructuring of secondary school: the introduction of compulsory eight-year education; transforming 10-years secondary schools to 11-years secondary school; creation a basis for getting by school students one of the popularworking professions. Strategic direction of the school was identified as strengthening communication with the school production and education with productive labor. New curricula and eight secondary schools had to provide industrialcorrelation between classes which required great mental strain and various practical classes and productive labor.*

Changes in the content of secondary school were highlighted by the authors of publications in educational periodicals. Special attention was given to the connection between general subjects and life, ensuring the availability of elements of general knowledge in professional and Polytechnic subjects, the the best workload, the duration of the school year, rotation of work and rest. Widely discussed the selection criteria of educational content, its scope, accessibility and eliminate congestion programs, match of forms and methods of studying new content etc. Despite the efforts of the curriculum creators, textbook authors, trainers, it was impossible to implement the principle of combining education with productive labor in the learning process without proper justification and theoretical material base.

The most discussed problems in the press were problems ofconnection between general subjects and life, providing elements of general knowledge and professional and polytechnic subjectes, determining the optimal training load, acceleration methods. Though were planned major changes in the structure of humanitiesō their problems were not raised. Out of focuswas remained the question of teaching of History of the Soviet Union and History of USSR, which was supposed to be in the curriculum.